

Examen VWO
2018

tijdvak 1
woensdag 16 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen (pilot)

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 26 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 54 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Aanwijzing voor de kandidaat

Als in een vraag staat dat je een hoofd- of kernconcept moet gebruiken, dan gebruik je in het antwoord die elementen uit de omschrijving van het hoofd- of kernconcept die nodig zijn om de vraag juist te kunnen beantwoorden.

Opgave 1 Criminaliteit in de regio Streuvelland

Alle gegevens in deze opgave zijn fictief.

Bij deze opgave hoort tabel 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over een fictief onderzoek naar criminaliteit in de fictieve regio Streuvelland. Er is gekeken naar veelvoorkomende vergrijpen, zoals diefstal en vernielingen.

In de regio Streuvelland blijken **daders** een grotere kans te hebben om slachtoffer te worden van veelvoorkomende criminaliteit dan niet-daders.

- 1p 1 Leg uit of dit verband tussen daderschap en slachtofferschap beschreven is als een causaal verband of als een correlatie. Gebruik in je uitleg het verschil tussen een causaal verband en een correlatie.

Gebruik tabel 1.

In tabel 1 staan resultaten uit een fictief onderzoek naar het verband tussen slachtofferschap en daderschap. Het onderzoek is in 2017 afgenomen onder 400 **slachtoffers** van veelvoorkomende criminaliteit in de regio Streuvelland.

- 2p 2 Leg uit dat tabel 1 veelvoorkomende criminaliteit als een bindingsvraagstuk beschrijft. Gebruik in je uitleg:
- het hoofdconcept binding;
 - een kernconcept bij het hoofdconcept binding;
 - een indicator van het kernconcept in tabel 1.

Noem in je antwoord de naam van het gekozen kernconcept en de gekozen indicator uit tabel 1.

Gebruik tabel 1.

De verbanden in tabel 1 kunnen op verschillende manieren verklaard worden.

- 3p **3**
- a** Geef een beschrijving van een verband uit tabel 1 dat niet aan het toeval kan worden toegeschreven. Gebruik in je beschrijving de formulering: hoe ..., des te ...
 - b** Geef met het kernconcept socialisatie een verklaring voor het hierboven beschreven verband uit tabel 1.
 - c** Leg uit of er in deze verklaring sprake is van primaire, secundaire of tertiaire socialisatie.

De beschrijving 'daders van veelvoorkomende criminaliteit' kan zowel verwijzen naar een sociale categorie als naar een groep.

- 2p **4** Leg met een eigen voorbeeld uit onder welke voorwaarden daders van veelvoorkomende criminaliteit een groep te noemen zijn. Gebruik in je uitleg twee kenmerken van een groep.

Stel dat jij een onderzoek uitvoert naar dadergroepen van veelvoorkomende criminaliteit in de regio Streuvelland.

Een korte beschrijving van het onderzoek:

De hypothese is dat in de regio Streuvelland vrouwen vaker van plan zijn om veelvoorkomende delicten te plegen dan mannen. Je stelt alle respondenten vragen over de kans dat zij een delict zouden plegen.

- 1p **5** Hoe wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek vooral vergroot?
- A** door de respondenten uit verschillende regio's te vergelijken
 - B** door de vragen een aantal keer te stellen op een iets andere manier
 - C** door het afnemen van een enquête onder zowel vrouwen als mannen
 - D** door het toetsen van de hypothese in de regio Streuvelland

Stel dat jij een onderzoek opzet naar risicofactoren voor veelvoorkomende criminaliteit onder jongvolwassenen in de regio Streuvelland. Een onderzoeksvraag is: 'In hoeverre maakt alcoholgebruik deel uit van de cultuur van vriendengroepen onder jongvolwassen ouders?' Hiervoor wil je een enquête afnemen onder jongvolwassen ouders en niet-ouders in de regio Streuvelland.

- 3p 6
- Formuleer een gesloten enquêtevraag om te meten in hoeverre alcoholgebruik deel uitmaakt van de cultuur van vriendengroepen onder jongvolwassenen. Gebruik in je formulering het kernconcept cultuur.
Je mag het woord 'cultuur' niet gebruiken.
 - Formuleer vier antwoordmogelijkheden voor de persoon die de enquêtevraag beantwoordt.
 - Leg uit waarom je met het afnemen van deze enquêtevraag meet in hoeverre alcoholgebruik deel uitmaakt van de cultuur van vriendengroepen onder jongvolwassenen. Gebruik in je uitleg het kernconcept cultuur.

Opgave 2 Voedsel

Bij deze opgave horen figuur 1 en tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over ontwikkelingen in de mondiale voedselvoorziening, een productieketen van voedsel en fairtrade (eerlijke handel) in de voedselindustrie.

In 2014 verscheen een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) over voedsel. In dit rapport staat een ontwikkeling beschreven over mondiale voedselvoorziening:

De positie van de minst ontwikkelde landen veranderde van 'landen die meer producten uitvoeren dan invoeren' in 'landen die meer producten invoeren dan uitvoeren'. Dit komt onder andere door het gesubsidieerd dumpen van voedseloverschotten door vooral welvarende landen.

De (onder)ontwikkeling van landen is met verschillende groepen van theorieën te verklaren.

- 2p 7
- a Leg uit met welke groep theorieën de in het WRR-rapport beschreven ontwikkeling het beste te verklaren is: afhankelijkheidstheorieën of evolutionistische theorieën. Gebruik in je uitleg een kenmerk van de gekozen groep theorieën.
 - b Leg uit welk kernconcept in de verklaring van de gekozen groep theorieën te herkennen is. Gebruik in je uitleg een kernconcept.

Gebruik figuur 1.

Figuur 1 geeft een voorbeeld van bindingen in een productieketen van voedsel, in dit geval van soja.

Er zijn verschillende typen bindingen tussen actoren, bijvoorbeeld politieke bindingen.

- 2p 8 Leg op grond van figuur 1 uit van welk type binding er sprake is in de sojaketen. Gebruik in je uitleg:
- een voorbeeld uit figuur 1 bij het hoofdconcept binding;
 - het hoofdconcept binding;
 - een omschrijving van één van de typen bindingen.

Gebruik figuur 1.

- 1p 9 Welk belangrijk aspect van de rationalisering van het productieproces is te herkennen in figuur 1?

Figuur 1 komt uit het WRR-rapport. Een uitspraak uit het WRR-rapport bij deze figuur is: 'Een Braziliaanse sojaleverancier weet niet waarvoor zijn soja na aankomst in Rotterdam zal worden gebruikt; de Brabantse veehouder die de soja als veevoer gebruikt, weet niet op welke plantage die soja werd verbouwd'.

- 2p 10
- Leg uit dat de beschreven binding kan leiden tot vervreemding bij de sojaleverancier.
 - Geef een kenmerk van netwerken in de moderne samenleving dat te herkennen is in de beschreven binding tussen de sojaleverancier en de veehouder.

Gebruik tekst 1.

In het WRR-rapport staat dat een klein, maar groeiend deel van de consumenten zich bij de aanschaf van producten niet alleen laat leiden door de prijs, maar bijvoorbeeld ook door het keurmerk fairtrade. Tekst 1 gaat over fairtrade in de cacao-industrie en de positie van de cacaoboeren.

- 2p 11 Leg uit dat er sprake is van sociale ongelijkheid tussen cacaoboeren en andere actoren uit de productieketen van cacao. Gebruik in je uitleg:
- het kernconcept sociale ongelijkheid;
 - een voorbeeld uit tekst 1 bij het kernconcept sociale ongelijkheid.

Gebruik tekst 1.

Actoren kunnen verschillende motieven hebben om samen te werken. Samenwerking kan bijvoorbeeld plaatsvinden vanwege dwang of gedeelde waarden.

- 2p 12 Leg uit welk **ander** motief voor samenwerking te herkennen is bij het streven naar fairtrade in de cacao-industrie. Gebruik in je antwoord informatie uit tekst 1 waaruit dit motief blijkt.

Gebruik tekst 1.

In tekst 1 staat dat de handel in cacao eerlijker moet worden. Volgens het functionalisme-paradigma zal een betere toekomst voor cacaoboeren alleen onder invloed van bepaalde sociale stabilisatoren tot stand kunnen komen.

- 2p 13 – Geef aan welke sociale stabilisator hier van toepassing is.
– Geef een eigen voorbeeld van deze sociale stabilisator gebaseerd op tekst 1.

Opgave 3 Het Arctisch gebied

Bij deze opgave horen de teksten 2 en 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over de betrekkingen tussen staten en organisaties in het noordpoolgebied, ook wel het Arctisch gebied genoemd.

Gebruik tekst 2.

In tekst 2 staat hoe de Arctische Raad is georganiseerd.

- 1p 14 – Is de Arctische Raad een voorbeeld van supranationale of intergouvernementele samenwerking?
– Geef het citaat uit tekst 2 waar deze vorm van samenwerking uit blijkt.

Gebruik tekst 2.

Er zijn verschillende machtsbronnen te onderscheiden, zoals economische.

- 4p 15 Beredeneer met een **ander** soort machtsbron welke raad meer macht heeft: de Arctische Raad of de VN Veiligheidsraad. Gebruik in je redenering:
– een kenmerk van de VN Veiligheidsraad;
– een kenmerk van de Arctische Raad uit tekst 2;
– de omschrijving van de gekozen soort machtsbron;
– het kernconcept macht.
Noem in je antwoord de naam van de soort machtsbron.

Gebruik tekst 2.

Verhoudingen tussen staten kunnen verklaard worden met behulp van theorieën.

- 4p 16 – Noem twee kenmerken van liberale theorieën die te herkennen zijn in de verhoudingen tussen staten zoals beschreven in tekst 2.
– Leg voor elk kenmerk uit dat het te herkennen is in tekst 2. Gebruik in je uitleg bij elk kenmerk een voorbeeld uit tekst 2.

Gebruik tekst 2.

- 2p 17 Leg uit dat er een verschil is tussen representatie en representativiteit van de Arctische inheemse bevolking bij de besluitvorming in de Arctische Raad. Gebruik in je uitleg:
- de kernconcepten representatie en representativiteit;
 - bij elk kernconcept een voorbeeld uit tekst 2.

Gebruik tekst 2.

- 2p 18 Leg uit dat de Arctische Raad een politieke institutie is. Gebruik in je uitleg:
- het kernconcept politieke institutie;
 - een voorbeeld van het kernconcept politieke institutie uit tekst 2.

Gebruik tekst 3.

In tekst 3 staat dat verschillende staten claims leggen op het Arctisch gebied.

- 2p 19 Leg op grond van tekst 3 uit of er over die claims **wel** of **geen** conflict is. Gebruik in je uitleg:
- het kernconcept conflict;
 - een voorbeeld van het kernconcept conflict uit tekst 3.

Gebruik tekst 3.

De CLCS is de Commission on the Limits of the Continental Shelf. Deze commissie doet aanbevelingen over de vaststelling van de buitengrenzen van het continentaal plat. Stel dat je onderzoekt of de CLCS politiek gezag heeft.

- 1p 20 Formuleer een onderzoeksvraag om te onderzoeken of de CLCS politiek gezag heeft. Gebruik in je onderzoeksvraag de omschrijving van het begrip politiek gezag. *Je mag de woorden 'politiek' en 'gezag' niet gebruiken.*

Opgave 4 De opmars van de robot

Bij deze opgave horen de teksten 4 tot en met 6 en figuur 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over de gevolgen van het gebruik van robots en andere machines in de samenleving.

Gebruik tekst 4.

In tekst 4 beschrijft de econoom Richard Freeman een gedachte-experiment over robotisering. In de opzet van dit gedachte-experiment is een sociaalwetenschappelijk paradigma te herkennen.

- 2p **21** Leg uit welk sociaalwetenschappelijk paradigma in het gedachte-experiment te herkennen is. Gebruik in je antwoord:
- twee kenmerken van het gekozen paradigma;
 - informatie uit tekst 4 over ieder kenmerk.
- Noem in je antwoord de naam van het gekozen paradigma.

Gebruik figuur 2.

In figuur 2 is een verschil in de ontwikkeling van het werkgelegenheidsaandeel van routinematige en dat van non-routinematige taken af te lezen.

- 3p **22** **a** Geef voor dit verschil in ontwikkeling uit figuur 2 een mogelijk gevolg voor verhoudingen tussen werknemers op de arbeidsmarkt.
- b** Leg het gevolg uit met gebruik van:
- de toelichting bij figuur 2;
 - het begrip cultureel kapitaal;
 - het kernconcept sociale ongelijkheid.

De mate waarin een nieuwe technologie maatschappelijk zal worden geaccepteerd is van verschillende factoren afhankelijk. Volgens het sociaalconstructivisme-paradigma is dit van andere factoren afhankelijk dan volgens het rationele actor-paradigma.

- 2p **23** Geef voor elk van de twee paradigma's een factor die de mate van acceptatie van nieuwe technologie kan beïnvloeden. Gebruik in je antwoord voor elk paradigma een kenmerk van dat paradigma.

Gebruik tekst 5.

Tekst 5 is een fragment uit het onderzoeksrapport naar robotisering van het Rathenau Instituut. De wijze waarop een samenleving omgaat met robotisering kan per cultuur verschillen. Hofstede onderscheidt verschillende culturele dimensies, zoals onzekerheidsmijding.

- 2p **24** Leg uit dat de dimensie onzekerheidsmijding herkenbaar is in tekst 5. Gebruik in je uitleg:
- lage of hoge onzekerheidsmijding;
 - een voorbeeld uit tekst 5.

Gebruik tekst 5.

Het Rathenau Instituut heeft in opdracht van de Tweede Kamer onderzoek gedaan naar robotisering. In tekst 5 staat een aantal aanbevelingen van het Rathenau Instituut aan de Tweede Kamer voor beleid rondom robotisering.

- 2p **25** Leg uit welke politieke stroming het meest te herkennen is in de aanbevelingen in tekst 5. Gebruik in je uitleg:
- een uitgangspunt van de gekozen stroming;
 - een voorbeeld uit tekst 5.
- Noem in je antwoord de naam van de gekozen stroming.

Gebruik tekst 6.

Het proces van politieke besluitvorming in bijvoorbeeld de Tweede Kamer kan beschreven worden met verschillende modellen. Het systeemmodel onderscheidt verschillende fasen en subfasen in het proces van politieke besluitvorming.

- 2p **26**
- Welke fase uit het systeemmodel is te herkennen bij de politieke besluitvorming in tekst 6?
 - Leg uit welke rol het Rathenau Instituut heeft in dit politieke besluitvormingsproces in tekst 6. Gebruik in je uitleg een subfase binnen de gekozen fase uit het systeemmodel.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.